

власний висновок. Нагальна потреба у дослідженні творчості одного з найвидатніших швейцарських письменників ХХ ст. Макса Фріша в сучасному українському культурному контексті є очевидною.

Список використаної літератури:

1. Волошук Є. В. Чарівна флейта Модерну. Духовно-естетичні тенденції німецькомовної модерністської літератури ХХ ст. у ліриці Р. М. Рільке, прозі Т. Манна, драматургії М. Фріша / Є. Волошук. – К. : Вид. Дім Дмитра Бураго, 2008. – 528 с.
2. Чертенко О. П. «Кожного разу ставати достотним...» (Проблематика романів Макса Фріша) // Вікно в світ. Зарубіжна література : наукові дослідження, історія, методика викладання. – 2002. – № 1. – С. 32-43.
3. Чертенко О. П. Макс Фріш та його «Щоденник 1946-1949» // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2004. – № 5. – С. 49-54.
4. Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література від античності до початку ХІХ сторіччя. Історико-естетичний нарис. – К. : Академія, 2004. – С. 222 – 262.

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Богданова І. В.

І. В. Богданов

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ТЕМА СМЕРТІ В РОМАНІ Ч. ПАЛАНІКА «БІЙЦІВСЬКИЙ КЛУБ»

У другій половині ХХ ст. розвиток західної цивілізації характеризується формуванням суспільства споживання з властивою йому новою етикою та ідеологією. Засоби масової інформації, мода, реклама формують людину-споживача, нав'язуючи їй життєві цінності, уявлення та світогляд. Як підкреслює Н. М. Зленко, «людина за таких умов розвивається як знеособлена, стандартизована, схильна до зовнішнього маніпулювання», «важко переживає відчуження, дезорієнтацію, що приводить до кризового стану, виявом якого є апатія або... підкреслена агресивність» [1, 78].

Дослідженню творчості митця у вітчизняному та зарубіжному літературознавстві присвячено роботи А. І. Жолудь, Є. Г. Сергієвич, В. Б. Шаміної, К. Е. Шарафутдінової, Є. Р. Чемезової та ін. Розгляд теми та мотиву смерті у романі Ч. Паланіка, що становить мету даної статті, доцільно розглядати під кутом зору ідеології суспільства споживання, залучаючи методику екзистенційного аналізу, що «накреслює перспективи дослідження... культурних і ціннісно-психологічних кодів у світосприймальній системі письменників» [3, 426].

Роман Ч. Паланіка «Бійцівський клуб» означає протест проти нівелювання особистості, знеособлення людини, підміни її морально-етичних цінностей матеріальними заміниками, знищення свободи життєвого вибору нав'язаними стандартами щасливого животіння в оречевленому соціумі. Автор досліджує появу у сучасному суспільстві покоління молодих людей, здатних кинути виклик абсурдному інстинкту накопичення.

Головний герой, що розповідає історію власної еволюції від зразкового споживача до засновника організації протесту, дає вичерпну характеристику суспільства консюмеризму. Безупинна гонитва за новими товарами та послугами, гонитва за статусом, іміджем, місцем у суспільній ієрархії, перетворює людину на раба речей: «спочатку купуєш меблі», «ідеальне ліжко, гардини, килим», «правильний набір тарілок» і нарешті, «речі, якими ти володів, тепер володіють тобою» [2, 16].

Етика консюмеризму та зґрунтований на них спосіб життя руйнують фізичний та психічний стан особистості. Людина в умовах суспільства споживання перестає усвідомлювати себе як індивіда, руйнується власне identity особистості, її здатність до активного волевиявлення, вміння приймати рішення, брати на себе відповідальність за вчинки. У творі людина уподібнюється космічній мавпочці, що «виконує нескладні завдання, на які тебе натренували» [2, 1].

Протест проти норм і правил споживацького способу існування спонукає героя шукати сенс життя у смерті: «Я ненавидів своє життя. Я втомився і знувдився зі своєю роботою і

меблями, і я не бачив, як ці речі можна змінити... Я почувався в пастці... Я багнув виходу зі свого дрібненького життя»; «я мріяв про авіакатастрофу, я заздрив тим, хто вмирає від раку» [2, 76]. Мотив смерті в романі пов'язаний із усвідомленням героєм несправжності власного існування, тобто відсутністю сенсу життя і справжніх почуттів та емоцій. Смерть у романі – засіб здобуття сенсу життя. Тільки перед обличчям смерті герой знаходить власне Я та здобуває справжню свободу: «Це була свобода. Втрата всіх надій оберталася свободою» [2, 6].

Марла, alter ego героя, сприймає дійсність подібно до нього: почавши відвідувати групи приречених на смерть тяжкохворих, герої отримали шанс збагнути сенс власного життя. Герой проникає у внутрішнє Я Марли і проникливо зазначає: «У житті не було сенсу, через те що ні з чим було порівняти. О, а зараз були вмирання і смерть, втрати й розпука. Рюмсання і здригання, страх і співчуття. Тепер, коли вона знає, куди ми всі йдемо, Марла відчуває кожну мить життя» [2, 12]. Героїня, яка працювала у ритуальній конторі, підтверджує: «Похорон у порівнянні з цим – ніщо... Похорон – це абстрактна церемонія. А тут маєш справжній досвід смерті» [Там само].

Ч. Паланік підходить до розгляду проблеми смерті з позицій екзистенціалізму: смерть відкриває людині свободу; істинне життя – буття віч-на-віч зі смертю. Як онтологічне поняття смерть пробуджує людину і спонукає її до «справжнього» існування. Людина осмислює вартість життя і смерті, подолавши свої страхи перед законом, іншими людьми, зрештою, самою смертю.

Сучасна епоха, «ера відчаю» (Г. Марсель) продукує тривогу, страх та злість, втрату традиційних цінностей та усвідомлення «свободи самостійно встановлювати цінності» [3, 424]. Першим кроком героїв до здобуття свободи є усвідомлення смерті, наступним – подолання страху через саморуйнацію, і нарешті, руйнація навколишнього світу.

Шляхи боротьби у суспільстві консюмеризму логічно і передбачувано є насильницькими, оскільки сам соціум породжує бездуховність, аморальність, дегуманізацію, ескалацію насильства («Тільки після того, як втратиш все, ти вільний робити будь-що» [2, 29]).

Усвідомлення героєм того, що він «не був єдиним рабом інстинкту гніздування», а людина має нести відповідальність не лише за власне існування, але й існування інших, призводить до ідеї організації бійцівського клубу. Втрата ідентичності, подібність, однаковість, прагнення змінити існуючий стан речей – ось що об'єднує його учасників. Протест проти нівелювання особистості, знеособлення людини звучить у маніфесті клубу, який виходить з того, що «Наша культура зробила нас однаковими. Ніхто вже не може вважатися щиро білим, чорним чи заможним» [2, с. 58].

Висновок, до якого приходять герої, логічний і зрозумілий для нього, – якщо не хочеш перетворитися не суцільний нуль, потрібно знищити все, до чого можеш дотягтися. І починати потрібно із себе. Тема руйнації світу є наслідком саморуйнації особистості. Герой Паланіка прагне радикально змінити себе («...тільки через саморуйнацію я зможу віднайти справжню силу мого духу» – шепоче героєві Тайлер [2, 77]), а потім навколишній світ: «Ми зламаємо цивілізацію, щоби зробити щось ліпше з цього світу» [2, 91].

Автор змальовує покоління сучасних молодих людей, що через насильство прагнуть змінити зло цього світу. Це «клас молодих сильних чоловіків і жінок, які ладні віддати своє життя за щось. Реклама змусила цих людей гнатися за автівками й одягом, яких вони не потребують. Покоління працюють на ненависних їм роботах, щоби придбати те, що насправді їм не потрібно» [2, 65]. «У нашого покоління, – розвиває власну думку Розповідач, – не було Великої війни чи Великої Депресії, проте в нас є Велика війна духу. У нас є Велика революція проти культури» [2, с. 65].

Смерть відкриває героям шлях до себе та свого місця в історії: мета проекту «Каліцтво», за Тайлером, «показати кожній особі в проекті, що в них є сила керувати історією. Ми, кожен з нас, можемо керувати світом» [2, 52]. Здобуття людиною місця в історії пов'язується з руйнацією існуючого світу: «Проект «Каліцтво» врятує світ... змусить людство піти у сплячку, відпочити стільки, щоби Земля відновилася» [2, 53].

Смерть, як бачиться це героєві, є засобом увіковічення великих і справжніх вчинків. Для героя-розповідача приводом для такого висновку стає смерть Великого Боба: «Тільки в смерті ми здобуємо свої справжні імена... У смерті ми стаємо героями» [2, 78].

Таким чином, смерть в романі постає інструментом реанімації героя, повернення його до активного, сповненого сенсу життя. Смерть не вселяє страх, а допомагає боротися зі страхами, мертвотним буттям-споживанням, буттям-без-сенсу. Мотив і тема смерті в романі постають в екзистенційному ключі як засіб здобуття людиною відповідальності за себе та інших, свободи духу. Однак крах головного героя, його безумство заперечують правильність обраного шляху: вочевидь не можна боротися зі злом у цьому світі засобами зла. Роман, що належить до так званої сучасної трансгресивної літератури, допомагає замислитись над питаннями сенсу життя сучасної цивілізації і спрямувати пошук відповідей на актуальні питання буття у гуманне річище.

Список використаної літератури:

1. Зленко Н. М. Соціально-філософський аналіз теорії суспільства споживання / Н. М. Зленко // Філософія науки: традиції та інновації. – 2014. – № 1 (9). – С. 76-83.
2. Паланік Ч. Бійцівський клуб [Електронний ресурс]. Режим доступу: // http://read-online.in.ua/read/bijtsivskij_klub.
3. Чепурна О. Екзистенційний аналіз як методологічна проблема [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2009_85_51.

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Богданова І. В.

Я. І. Горбенко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

МІФ ТА МІФОЛОГІЯ В ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ

Дослідження міфологічних проявів у сучасній літературній традиції – це багатоаспектна та складна у висвітленні проблема. Повернення до міфу, вивчення його історичних коренів, ролі у духовно-моральному відродженні людства стає актуальним в епоху кардинальних змін у суспільстві.

Перші спроби тлумачення міфів належать ще філософам Стародавньої Греції. Міф – це стародавня народна оповідь про явища природи, історичні події тощо, фантастичні оповідання про богів, обожнених героїв, уявних істот. Міфологія – це наука, яка вивчає сукупність міфів певного народу [1, с. 756-757]. З початком епохи Романтизму міф стає об'єктом численних досліджень, а відповідно, й формування різноманітних міфологічних теорій. Прийнято вважати, що міф складається з двох аспектів: розповідь про минуле (діахронічний аспект) та спосіб пояснення теперішнього, а іноді і майбутнього (синхронічний аспект) [2, с. 10]. Особливий інтерес до міфології виникає на початку ХХ ст.. У цей час з'являється неоміфологічна теорія, представники якої переосмислюють по-новому та інтерпретують сюжети, образи та мотиви стародавніх міфів. Політична міфотворчість Ж. Сореля, Е. Кассіра, Т. Манна, М. Еліаде, Р. Барта та багатьох інших, стала одним з яскравих проявів міфологічного відродження ХХ ст.[3].

У ХХ ст. змінюється відношення до міфу, виникають різні підходи до вивчення міфу і міфології. По-перше, це заперечення традиційних сюжетів заради переходу до фактичного наслідування та відображення дійсності в життєвих формах. По-друге, це намагання використовувати міфологічні образи, теми та мотиви у нетрадиційних та неформальних формах, що інколи нагадує елементи самостійної поетичної міфотворчості. Таким чином, у літературі ХХ ст. превалює архаїчна та побутова міфологія, простір і час сприймаються з міфологічної точки зору, а кожний твір – це колаж із цитат і ремінісценцій з інших творів. Міфологічні сюжети набувають героїчного, гротескового, а іноді навіть трагічно-фарсового характеру [4, с. 116].